

СТРАТЕГИЈЕ ЗА ПОДУЧАВАЊЕ УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ И ИНВАЛИДИТЕТОМ

Општа правила

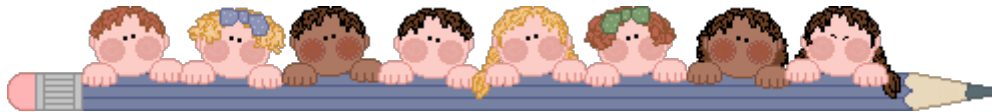
- Прихватите чињеницу да инвалидитет постоји. Не признавати ову чињеницу значи не признавати особу.
- Концентришите се на способности које ученик има, а не на његов неспособности.
- Замолите ученика да вам каже ако осећа потребу да му се помогне.
- Учините да школско окружење буде сигурно за дете.
- Разговарајте директно са учеником са сметњама у развоју и инвалидитетом као што би и са другим ученицима.
- Када се чини да је ученику потребна помоћ питајте да ли можете да помогнете. Љубазно прихватите и ако каже „не, хвала“.
- Увек планирајте унапред како би обезбедили приступ.
- Прикупите специфичне информације о сваком детету у учионици укључујући и децу са сметњама у развоју и инвалидитетом.
- По потреби, организујте појединачне наставне сесије или додатну наставу за ученика у специфичним областима где постоји потреба за додатном подршком.
- Консултујте се са стручњацима, и родитељима о томе како можете да појачате своју подршку у учионици.

Савети су груписани у три категорије:

- Организовање учионице се односи на физичко окружење за учење.
- Наставне стратегије се односе на наставне методе и праксе примењене у учионици.
- Технике оцењивања се односе на тестирање и оцењивање исхода и процесе учења.

Слободно додајте неке стратегије за које сматрате да су корисне и поделите их са ауторима. Ове смернице су опште природе. Неке ће функционисати код неких ученика, неке стратегије неће. Степен оштећења и претходно искуство у учењу, као и окружење за учење утицаће на ефикасност различитих стратегија. Сазнајте како да упознате своје ученике кроз разговор са њим / њом, посматрајући, консултујући се са родитељима и претходним наставницима.

Стратегије у одељењима која похађају ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом

ХИПЕРАКТИВНОСТ И ДЕФИЦИТ ПАЖЊЕ (АДХД)

Учионица

- направите мирно и уређено окружење за учење.
- за време часова и организованих активности ограничите друга догађања и буку који лако одвраћају пажњу ученицима
- организујте посебан кутак у учионоци који ћете користити када је ученицима потребно да се издвоје и осаме
- обезбедите различита средства и материјале за учење која ангажују више чула истовремено - додатне облике, боје, текстуру, звучне предмете, музику, ...

Услови који повећавају пажњу, планирано вођење активности и разноврсна понуда унапредиће рад са учеником са АДХД,

Размислите где ученик са АДХД треба да седи:

- Ставите ученика да седи напред и у средини учионице.
- Не стављајте га да седи тамо где је велика гужва, у близини прозора, врата или код вашег радног стола.
- Окружите ученика са добрим узорима.
- Неком ученику ће у неком периоду одговарати и да сам седи у клупи.

Испробавајте, користите метод „покушаја и грешака“ како бисте пронашли место у учионици које ће му најмање одвлачити пажњу.

Наставне стратегије

- Заједно са ученицима поставите правила за своје одељење и усвојте их пошто сте проверили да их сви разумеју и прихватају.
- Разјасните друштвена правила и спољне захтеве који се од одељења очекују.
- Поставите недељни или месечни календар са датумима до којих треба обавити дата задужења и задатке и са датумима провере знања (тестови, контролни и сл.).
- Прелазак са једног садржаја или активности на други, као и промена уобичајеног распореда активности, посебно је осетљив моменат за ученике са АДХД. Унапред најавите промене и дајте ученику извесно време да их прихвати и припреми се за нову ситуацију. Користите неки, унапред договорени сигнал као најаву промене активности. На пример, одбројавање за последњих неколико минута активности, или «сада приводимо крају радни лист, имате још 5 минута, а следеће ћемо радити ...»).

- Крећите се по учионици како бисте често били физички близу ученика, посебно ако му постављате неки захтев или одговарате на питања ако их постави.
- Дозволите ученику да се смести у удобан положај док учи, дозволите да устане и прошета када за то има потребу, уз договор да не омета друге ученике и да се сам врати на место.
- Заједно са учеником идентификујте непожељне и жељене поступке које обичава да чини. Одредите последице и награде за једне и друге. Појачајте своје поступке који доприносе смањивању непожељног и повећавању пожељног понашања ученока.
- Укажите на последице лоших поступака кратко и разумљиво. Учините то унапред када можете да их предвидите. Добре поступке увек похвалите или наградите одмах, непосредно пошто су учињени.
- Похвалите или наградите ученика када мирно седи на дужи или краће време.
- Обезбедите што више позитивне пажње и признања.
- Користите сигнале за умиривање, као што је пуцкање прстима, картице у боји или укључивање и искључивање светла.
- Да бисте подстакли ученика на ефикасније учешће у раду, унапред му реците да ће се након тога бавити активношћу коју воли. Нека смењивање радних и забавних активности буде равномерно.
- Учините да се ученици осећају пријатно када траже помоћ.
- Будите јасни и одређени када постављате захтеве
- Будите стрпљиви. Овим ученицима треба дати више времена, уз јасно показивање да их чекате, да би прешли на оно што се од њих тражи.
- Да би ученик престао са деструктивним понашањем није довољно само стављати му забрану на то понашање. Понудите му другу, пожељну активност уместо деструктивне, нпр. да обрише таблу, да вам донесе нешто, одговори на питање, прочита наглас и сл. Тако ће се лакше вратити назад на задатак и брже научити како и сам да управља својим понашањем.
- Дајте ученицима довољно времена после постављања питања пре него што их прозовете. Неким ученицима са АДХД ће требати више времена да размисле пре него што дају одговор. Насупрот томе, неки други ученици са АДХД даваће одговор и пре него што завршите питање и пре него што њих питате. Они не могу да сачекају и да уступе место другоме. У тим ситуацијама може да направите договор да ученик напише свој одговор и да вам га донесе.
- Као наставник, прилагођавајте сопствени приступ. Дајте другим ученицима активности које могу сами да ураде, док се ви додатно бавите ученицима којима је ваша подршка потребна да би завршили претходну активност.
- Мењајте наставне технике: презентације, задаци са другаром, кооперативне групе, луткарство, експерименти, визуелна средства, итд.

Више информација је доступно на Интернету. На пример: [Наставне стратегије helpful when dealing with students with Attention Deficit Hyperactivity Disorder or Attention Deficit Disorder](http://addadhd.suite101.com/article.cfm/teaching_the_adhd_child__part_2#ixzz0nXR4yZqi)
http://addadhd.suite101.com/article.cfm/teaching_the_adhd_child__part_2#ixzz0nXR4yZqi

ФИЗИЧКИ ИНВАЛИДИТЕТ

Учионица

- Можда ће бити потребно организовати простор на начин да свако може лако да се креће околу. Чак и ако ученик не користи инвалидска колица или друга помагала, можда ће бити потребно прилагодити простор за кретање по учионици (нпр. размакнути намештај или га користити за ослањање и придржавање).
- Већи сто може помоћи ученику да распореди књиге, папире и прибор. Можда ће за ученике у колицима бити потребне клупе типа табле са адекватним простором за ноге.
- Питајте где би више волео/ла да седи у учионици.
- Размислите о прилазима учионици и школи.
- Проверите да ли за време одмора ученик има довољно времена да напусти и врати се у учионицу.
- Поставите прибор и опрему ниже ради лакшег приступа, или их директно додајте ученику када је потребно.
- Уверите се да свако има могућност да приступи табли. Можда ће бити потребна промена пролаза (премештањем столова и/или столица), рампе и подигнуте платформе за приступ инвалидским колицима. Поставите таблу ниже, ако је могуће.

Наставне стратегије

- Други ученик може водити белешке за ученика са физичким инвалидитетом и помагати му око његових потреба у учионици.
- Могуће је прилагодити или модификовати задатке за ученике. Ученику који има потешкоћа у говору, на пример због церебралне парализе, можда ће бити потребан алтернативни облик одговарања уместо усменог одговарања. Међутим, немојте да претпостављате да ученик не може или не жели да одговара усмено. Најчешће је довољно да му се да више времена да говори и да се смањи жамор у одељењу.
- Као и за одговарање, дајте ученику више времена и за завршавање других активности.
- Постоји низ технолошких помагала који се могу користити у настави за ученике са физичким инвалидитетом. Истражујте могућности.

Оцењивање и тестирање

- Дозволите више времена ученику да заврши активности.
- Обезбедите посебно место за тестирање, ако је потребно.
- Дајте у потпуности усмене тестове или у потпуности писане тестове, у зависности од тога шта више одговара потребама ученика.
- Омогућите ученицима да одговоре сниме или да их откуцају, ако је потребно.

Информације о школама се могу наћи на: http://www.teachernet.gov.uk/doc/2215/Accessible_Schools.pdf

ОШТЕЋЕЊЕ СЛУХА

Учионица

- Говорите са добро видљивог места у учионици. Обезбедите ученику неометан и директан поглед на ваша уста и лице. Гледајте ученика у лице када говорите.
- Елиминишите звуке у позадини. Имајте на уму да се уобичајени звуци, који су занемарљиви за особе које чују, појачавају путем слушног апарата и ометају комуникацију особама са оштећеним слухом. Стога, држите затворене прозоре, утишајте клима уређаје, инсистирајте на томе да ученици говоре један по један, искључите слајд пројекторе или друге апарате када се не користе и проверите да ли ехо у учионици, ходницима, фискултурној сали, праве проблем ученику са слушним апаратом.
- За дискусије у учионици организујте учионицу у круг тако да дете може сваког да види.
- Дозволите детету да промени место седења како би могло да заузме најбољи положај за слушање. Треба да му се омогући да уво усмери према говорнику.

Наставне стратегије

- Привуците пажњу ученика са оштећењем слуха пре говора и започињања вербалне комуникације.
- Гледајте ученика директно. Ако вас ученик са оштећењем слуха не гледа, нежно додирните ученика по рамену или руци да покажете да желите да разговарате са њим / њом.
- Имајте на уму да оно што причате док пишете на табли (окренути леђима) ученик са оштећењем слуха не може да прати.
- Избегавајте да стојите испред прозора или извора светлости где се види само силуета наставника и светлост омета визуелне сигнале. Ако је могуће, извор светлости треба да је усмерен у ваше лице и док говорите држите руке даље од свог лица.
- Користите визуелна средства током предавања. Водите рачуна да не користите више извора визуелних информација истовремено. Бришите све са табле осим ставки о којима се дискутује како би се смањило визуелно оптерећење.
- Пишите на табли поенте, кључне речи, задатке, датуме, датуме провере знања, промене у распореду часова, датуме посебних догађаја, итд.
- Будите сасвим јасни о којој теми разговарате.
- Обезбедите унапред план часа / активности, као и списак ваших очекивања.
- Нижите теме на начин да ново градиво буде повезано са претходним градивом. Када мењате тему коју сте обрадили, обавестите ученике о новој теми усмено или писмено на табли. То ће помоћи ученицима да усмере ток мисли.
- Користите једноставан и јасан језик. За неки нови термин, поновите речи више пута у различитом контексту.
- Узрочно-последичне изразе треба давати повезано, док се не усвоје.
- Значење и примена појмова треба да буду апсолутно јасни.

- Поновите питања која су други ученици у одељењу поставили и уверите се да ученици са оштећењем слуха знају о чему је реч.
- Кључно је да се ученицима са оштећењем слуха обезбеди помоћ ученика који добро воде белешке. Немогуће је истовремено читати са усана и водити белешке или гледати тумача и водити белешке.
- Својим наступом изразите очекивање, а и подстичите ученике са оштећењем слуха да учествују на часу тако што ће одговарати на питања, коментарисати и учествовати у другим вербалним активностима.
- Јасно утврдите ко говори или поставља питања, покажите прстом на онога ко је на реду.
- У групи или тимској поставци, развијајте процедуре тако да ученик који има оштећење слуха може да изрази своје потребе за комуникацијом са другима.
- Понављања или резимеи најзначајнијих питања, одговора и дискусија у учионици корисни су за ученике са оштећењем слуха.
- Не брините ако ученик у почетку не разуме, и ви не можете одма да разумете њега / њу. Уопштено, временом ћете се навићи једни на друге.
- *Ако ученик чита са усана:* нека ученик седи ближе вама, гледајте директно у ученика, говорите полако, природно и јасно. Немојте претеривати са покретима ваших усана или викати.
- *Ако ученик користи тумача:* прођите кроз техничке и специјализоване речи пре почетка предавања. Дајте ученику и тумачу план предавања или писаног материјала унапред, да могу да се упознају са новим појмовима. Разговарајте директно са учеником, а не са тумачем. Тумач треба да стоји ближе табли коју користи наставник чиме се омогућава ученику да истовремено види и знаковни језик тумача и писање на табли. Када одговарате на питање особе са оштећењем слуха преко тумача, обраћајте се особи са оштећењем слуха, никако тумачу.

Имајте на уму, да ће од часова прилагођених ученицима са оштећењем слуха или вида, сви ученици имати значајне користи.

Оцењивање и тестирање

- Често проверавајте разумевање излагања. Не прихватајте климање главом или осмех као знак разумевања. "Уловите" повратне информације од ученика у свакој прилици како би вам послужиле као смерница у процени разумљивости предавања.
- Након тестова или квизова дајте одговоре користећи графоскоп или их дајте написане на папиру.
- Због потешкоћа са разумевањем и говором, могуће је да ће овим ученицима бити потребно додатно време.
- Од тумача се може тражити да протумаче тест. Због сложеног језика материје, тумачу је често потребно да преформулише питање тако да ученик буде у стању да боље разуме контекст питања.
- Допуните усмена или знаковна објашњења писаним материјалом.
- Обезбедите назнаке контекста приликом давања правописног теста.

СМЕТЊЕ ИЗ СПЕКТРА АУТИЗМА

Учионица

- Организација активности током боравка у школи за ове ученике треба да буде заснована на устаљености и рутини. Неочекивана одступања и промене у уобичајеном редоследу збуњују и узнемирују ове ученике. Устаљеност и доследне рутине повећавају способност ученика да самостално функционишу у учионици
- Окружење треба да буде организовано са доста визуелних ознака, тако да ученик може брзо да научи која је намена различитих простора у школи и у учионици, да разуме где ће се шта одвијати и шта се од њега очекује. ...
- Истакните на видно место распоред активности. Распоред може да буде текстуалан, графички или комбинован. То је начин да ученику брзо буде јасно шта треба да ради, када ће да заврши и шта је следеће.
- Обележите места где ученици могу добити додатни прибор.
- Сведите на минимум елементе који одвлаче пажњу. То се посебно односи на светлуцаве предмете и предмете који се њишу и трепере.
- Смањите прегласне и оштре звукове и јаке шумове.

Наставне стратегије

- Ученици са аутизмом раде најбоље када је њихова дневна рутина предвидива, са јасним очекивањима. Распоред мора бити визуелан и изложен на познатом месту у сваком тренутку.
- Сви ученици раде најбоље када дневни програм остаје у складу са јасним очекивањима. Сви запослени који раде са ученицима са аутизмом треба да буду са тим упознати и треба да спроводе дневни програм што је доследније могуће.

Проблеми из аутистичног спектра испољавају се пре свега кроз проблеме у комуникацији. Ученик са аутизмом, вештине социјалне интеракције, по правилу, учи на исти начин на који учи и друге школске вештине. Коришћењем јасних и доследних визуелних знакова и кратких вербалних порука. Активности могу бити креиране тако да подучавају ученике како да препознају емоције код себе и других, да се припреме за ситуације које могу да изазову одређене емоције и како да реагују у тим ситуацијама. Испоставило се да су „социјалне приче“ веома корисне. То су кратки описи важних социјалних ситуација из којих ученик учи како други могу да се понашају у њима и како он треба да одговори.

- За ученике чији је говор слабије или уопште није развијен, треба у већој мери користити невербалне канале комуникације. На пример, врло је уобичајено да ученици нису у стању да остваре вербалну комуникацију када се налазе у стресном емоционалном стању. У таквим ситуацијама комуникација се може успоставити уз помоћ визуелних средстава: картицама са натписима, одговарајућим слицицама, договореним невербалним знацима (покретом,

мимиком, звуком и сл.) Могућност да се буде у комуникацији смањује напетост и осећање неразумевача и код ученика и код наставника .

- Већина ученика са аутизмом има појачану потребу за кретањем. Дозволите им да устану са столице, да се прошетају, да направе неку од својих ритуалних радњи и да се након тога врате задатку и активности која је у току. Временом ћете моћи унапред да се договарате о правилима када може да се прекине активност.
- Ученици у инклузивном одељењу могу да прате редован наставни план и програм, али поред тога, акценат треба ставити и на свакодневне животне вештине, оспособљавање за живот у заједници, рекреацију, слободно време и запошљавање. Програм функционално оспособљавања треба увек да обухвата писменост (читање и писање, основе математике, вештине сналажења у времену и руковање новцем).
- Многи ученици са аутизмом имају своје јакe стране и изражено интересовање и то треба искористити у учионици. На пример, ако ученик показује интерес за возове, ученик треба да има прилике да чита о возовима, пише о возовима, да решава задатке из математике о возовима, итд.
- Сличице могу да помогну у одржавању пажње на задатак. Сличице помажу да се повећа разумевање и памћење. Користите сличицу или систем речи за самосталан рад набрајајући процедуре и задатке који треба да се савладају.

Пракса у учионици за децу са сметњама из аутистичног спектра у редовној школи треба да узме у обзир следећа питања:

- тешкоћа да разуме да усвојена правила могу да се примене и на нову ситуацију. Важно је да се у следећој сличној ситуацији, коју ова деца доживљавају другачијом, само подсети на већ усвојена правила.
- Слабија могућност да спонтано закључује и повезивезује у новој ситуацији (све мора директно да се подучава)
- буквалност у разумевању
- тешкоће у укључивању у групне активности, укључујући играње и игре
- могуће реакције страха, узнемирености и избегавања ситуација у којима су појачани звуци или други стимулуси, а на које друга деца не реагују на такав начин.
- уочена понашања која се могу сматрати као обично невоспитане или непоштовање могу имати низ других значења за дете са сметњама из аутистичног спектра, тј. уочено 'неваљало' или 'неприкладно' понашање може у ствари бити једини начин детету да укаже на потребу за помоћ или пажњу, или потребу да побегне од стресних ситуација, за добијање жељених предмета, исказивање неразумевача, протествовања против нежељених догађаја и сл.
- Програм за појединачног ученика треба да се заснива на проценама индивидуалних потреба ученика и развија уз непосредну сарадњу свих који су повезани са учеником и укључе следеће стратегије:
  - Обезбеђивање јасне структуре и низа дневних рутина (укључујући и време за игру). Постарати се да ученик зна дневни програм на почетку сваког дана и да може често да га погледа у току дана, нпр. обезбедити му 'таблу са сликама', са 'мапом' дневних

активности. Да дете може да помера 'слику' активности на део 'завршено' на табли пре него што пређе на следећу активност. Стављање ове табле у 'неутралну' област (тј. област која није повезана са одређеним активностима), стварање 'прелазног' простора како би се побољшало разумевање о завршавању и преласку на следећу активност.

- Подучавање шта "завршено" значи и помагање ученику да препозна када је нешто завршено, а нешто друго почело.
- Давање упозорења о било којој предстојећој промени рутине или промени активности.
- Обраћање ученику појединачно у свакој ситуацији док не научи да упутство дато целом одељењу важи и за њу/његу, нпр, прозивањем ученика по имену и изговарањем: "Треба да саслушаш ово, јер то је нешто што и ти треба да урадиш"
- Понављање упутства и провера разумевања. Коришћење кратких реченица без вишка информација, да би могли да разумеју шта се на основу те поруке очекује од њих.
- Коришћење разних начина презентације - визуелне, физичко упутство, вршњачко моделирање, итд.
- Учење посебних друштвених правила / вештина, као што је смењивање у одговарању и поштовање социјалних граница, учтивости.

ОШТЕЋЕЊЕ ВИДА

Постоје две главне функционалне категорије оштећења вида: слабовидост и слепило. Слабовиди ученици обично користе штампане материјале, али ће можда бити потребна и посебна опрема и прибор.

Учионица

- Учионица треба да буде безбедно окружење. Рашчистите пролазе, направите јасне путеве до табле и других делова просторије.
- Опишите и тактилно упознајте ученика са учионицом, лабораторијом, опремом, прибором, материјалима, теренима, итд.
- Ако имате ученика са оштећењем вида, редовно проверите простор у који улазите, да ли је сигуран и адекватан за коришћење.
- Ако је ученик слабовид, уверите се да је место где седи адекватно осветљено. Ставите ученика да седи подаље од јаког светла (нпр. прозора) и по могућству напред, ближе табли.

Наставне стратегије

- Огласите се приликом уласка и изласка из просторије, или ако се налазите негде даље. Позовите ученика са оштећењем вида по имену ако желите његову/њену пажњу.

- Користите описне речи као што су право, напред, лево, итд. да оријентишете ученика. Будите конкретни у правцима и избегавајте употребу нејасних термина и неупотребљивих информација, као нпр. "тамо", "овде", "ово", итд.
- Писане информације прочитајте особама са оштећењем вида.
- Слепи и слабовиди ученици могу користити широк спектар уређаја за увећавање који им помажу да читају или раде са предметима.
- Визуелни материјал мора бити праћен вербалним описом. Ако показујете како се користи неки део опреме, приликом руковања опремом, опишите опрему и оно што радите.
- Наглас прочитајте слајдове и опишите њихов садржај.
- Користите белешке некога ко их води на одговарајући начин.
- Материјали могу бити штампани крупним словима, снимљени на аудио касети, компјутерском диску и/или у форматима Брајевог писма.
- Особе које имају висок степен слабовидости могу бити у стању да виде слова ако су довољно крупна. Стандардна слова углавном су фонт величине 10-12. Крупна слова су фонт величине 16-18 и више, генерално подешавање за штампање је увећање од 160-175% на фотокопир машини. Припремите штампане информације на белом папиру црним мастилом, да буде изражен контраст.
- Срицањем нове непознате речи или техничке (стручне) речи помоћићете ученику са оштећењем вида, као и осталим ученицима да науче правилно да је изговарају и упамте је.
- За слепе ученике, сви објекти код којих се користи боја за идентификацију, експеримент, или упутства треба да буду са етикетом исписаном Брајевом азбуком или на други начин означени за ученике са оштећењима вида.
- Где је потребно, обезбедите тактилне 3Д моделе, испупчене линије цртежа, или термоформе као допуну цртежа или графике у тактичном облику када је то потребно. Кад год је то могуће, користите стварне објекте за тродимензионалне приказе. То ће помоћи свим ученицима у одељењу.
- Користите графоскоп, школске табле, графиконе или слајдове како то иначе радите, али пружите детаљне усмене описе, евентуално допуњене термоформама, где је то потребно.
- Дозволите ученику да користи касетофон за снимање презентација или текста.

Више информација је доступно на Интернету <http://www.as.wvu.edu/~scidis/visio>

Оцењивање и тестирање

- Припремите тестове у облику који ће омогућити равноправно учешће и за ученике са оштећењем вида. Разговарајте са учеником о приступу који он / она сматра најприхватљивијим.
- Један од могућих прихватљивих начина, у областима где је ометање других ученика минимално, је да се сниме питања теста на касети и да ученици своје одговоре доставе на касети.
- Користите крупна слова (нпр. фонт величине 14, 20 или према потреби одговарајући).
- Омогућите више времена.

ПОРЕМЕЋАЈ У ПОНАШАЊУ

О поремећају у понашању говоримо када су поступци ученика превасходно и упорно такви да имају за последицу значајно ремећење функционисања других ученика. Такав образац понашања је континуиран и доминантан. Међу карактеристикама поремећаја у понашању код деце и адолесцената налазе се:

- Иницирање агресивног понашања и агресивне реакције према другима.
- Шиканирање, претње или застрашивање других.
- Физичка злоупотреба других.
- Намерно уништавање туђе имовине.
- Непоказивање емпатије и бриге за осећања, жеље и добробит других.
- Безосећајно понашање према другима и недостатак осећања кривице или кајања.

Учионица

- Обезбедите сређено окружење за учење.
- Настојте да нема буке и напетости у одељењу.

Наставне стратегије

- Ваши ученици треба да буду упознати са вашим очекивањима, циљевима који су установљени за активности и о помоћи коју ћете им пружити у постизању циљева.
- Обезбедите могућности да вежбају очекивана понашања.
- На прецизан и неповређујући начин затражите од других ученика подршку за ученика са поремећајем у понашању.
- У згодној прилици затражите информације од ученика како виде своје јаке стране, слабости и који су им циљеви.
- Спроводите правила учионице доследно.
- Награђујте више него што кажњавате, у циљу изградње самопоуздања.
- Одмах похвалите добро понашање и рад.
- Промените награде за мотивисање понашања ако су неефикасне.
- За ученика са поремећајем у понашању планирајте активности и задатке у којима ће бити успешни. Самопоштовање и осећање равноправног учешћа у групи је од суштинског значаја за све ученике са емоционалним поремећајима.
- Немојте очекивати да ће ученици са поремећајем у понашању тренутно показати успех; радите на «дуже стазе».
- Будите стрпљиви, осетљиви, добар слушалац, фер и доследни у третирању ученика са поремећајем у понашању. Покажите поверење у способност ученика и поставите циљеве које реално може постићи.
- Користите широк спектар наставне опреме коју можете приказати ученицима да је разгледају и рукују њом.

- Упутства треба да буду једноставна и изразито структурисана.
- Групно учешће у активностима је веома пожељно јер омогућује друштвене контакте.
- Неки ученици са поремећајем у понашању могу покушати да избегну учешће на часу. Када ученик показује реакцију одбојности према активностима, ова одбојност обично потиче из страха или недостатка искуства за активност или услед фактора својствених самој ситуацији. Дакле, треба учинити сваки напор да се побуди интересовање таквих ученика за активности тако да они науче да обављају активности са успехом и задовољством.
- Понудите активности које могу да смање агресивност.
- Консултујте се са другим стручњацима, наставник за специјално васпитање, школски психолог и други могу имати корисне и ефикасне стратегије.
- Неки агресивни ученици се понашају на овај начин због подсвесне жеље за пажњом, а могуће је променити њихово понашање дајући им признање.
- Пружите им искрену и непосредну повратну информацију о њиховом понашању. Нека ваша деца увек знају да ли се правилно понашају и да ли постоји нешто што би могли да ураде да побољшају своје понашање. Будите конкретни када говорите деци о њиховом понашању.
- Ученике не треба доводити у неугодну ситуацију. Када кажњавате, одведите ученика даље од других ученика. Питајте га/њу зашто он/она мисли да сте их замолили да разговарате са њима. Питајте их како је требало да се понашају у конкретной ситуацији и шта ће учинити следећи пут. Упутите их у последице таквог понашања. Понекад ће вам рећи да треба да раде сами или да је требало да упуте извињење. Ваша казна треба да буда логична и у складу са тежином последица. Одмах укажите на последице, а затим учестало пратите њихово понашање.
- Имајте на уму да изоловање ученика из учионице не може увек бити најбоље решење.
- Третирајте ученика са поремећајем у понашању као индивидуу која заслужује поштовање и обзир.
- Понекад је мудро припремити списак потенцијалних проблема у понашању и превентивне и реактивне стратегије које ће довести до прихватљивог понашања. Ако сте припремљени за то и ако знате како ћете одговорити на девијације у понашању, савладали сте пола пута до успеха!

Оцењивање и тестирање

- Пажљиво пратите реакције ученика на различите аспекте оцењивања.
- За сваког ученика прикупите у његовом / њеном портфолију неколико примера рада (квизови, задаци, пројекти) који показују знање о предмету или наставној јединици.
- Надгледајте напредак ученика кроз неформално оцењивање, не чекајте јер може да буде прекасно када откријете да постоји проблем.
- Обезбедите издвојену просторију / мању групу / алтернативну локацију за тестирање (са дежурним наставником).

ТЕШКОЋЕ У УЧЕЊУ

Специфичне тешкоће у учењу су тек недавно признате као сметња у развоју. Постоје разне врсте специфичних тешкоћа у учењу. Неке од ситуација на које се често наилази су дислексија (тешкоће у читању), дискалкулија (тешкоћа у математичком размишљању), дисграфија (проблем са писањем и синтаксом). Генерално, особа са специфичним тешкоћама у учењу има тешкоће у овладавању вештинама писања, читања, рачунања.

Неки знаци специфичних тешкоћа у учењу су и неспособност ученика да организује време и самим тим немогућност да заврши задатак на време, тешкоћа у хватању бележака и праћењу упутстава. Они су обично спори читачи и не разумеју прочитано, праве граматичке грешке, неправилно пишу и имају лош рукопис.

Учионица

- Елиминишите претерану буку, треперење светла итд.
- Мале групе где ученик може добити индивидуалну пажњу могу да помогну у стицању и вежбању неких специфичних вештина. Међутим, неопходно је да се ове мале групе организују на начин који мотивише ученика да се он/она не осећају изолованим или искљученим из занимљивих активности у учионици.

Наставне стратегије

- Ученици са специфичним тешкоћама у учењу су просечних и надпросечних способности и постижу добре резултате на тестовима интелигенције. У усменој комуникацији показују веома добро разумевање. Треба их охрабривати и истицати оно у чему су јаки.
- Вербализујте оно што је написано на школској табли.
- Дајте задатке и у писаној и усменој форми.
- Научите ученика са специфичним тешкоћама у учењу да подвуче кључне речи.
- Нека сложене домаће задатке предају за два или три дана, а не следећег дана.
- Садржај треба да буде представљен поступно, у мањим корацима.
- Обилато користите примере, различите материјале и средства за учење.
- Упутства дајте постепено. Када ученик заврши један део задатка, даје му се упутство за следећи корак.
- Организујте вршњачку подршку. Рад у пару са учеником који добро чита допринеће бржем и бољем разумевању текста.
- Дозволите продужено време за одговоре, припрему и обављање задатка.
- Дозволите ученицима са специфичним потешкоћама у учењу употребу рачунара и програма за проверу правописа у задацима.

- Пронађите материјале упоредиве са уџбеником, али написане на нижем читалачком нивоу (крупнија слова, већи проред, краћи текст).
- Охрабрите ученика са тешкоћама у учењу када је евидентно да покушава да уради ствари које су му тешке.
- Више разговарајте, користите питања и одговоре.

Оцењивање и тестирање

- Избегавајте претерано компликован језик на испитним питањима.
- Јасно одвајајте задатке размаком на испитном листу. Размислите о другим облицима тестирања (услено, практични приказ, уз коришћење литературе и сл.) Неки ученици са тешкоћама у учењу сматрају да крупна слова помажу у савладавању градива.
- Ученицима који имају потешкоће у читању нека наставник прочита тест.
- Ученицима који имају проблем са писањем нека неко напише одговор за њих или нека сними одговор на касетофон.
- Прегледајте са учеником како да коригује задатке и тестове.
- Немојте тестирати знање о управо обрађеном материјалу или добијеним резултатима јер, уопштено ученицима са тешкоћама у учењу треба додатно време да асимилију нова знања и концепте.
- Дозволите ученицима са тешкоћама у учењу да користе речник, речник синонима, или калкулатор током тестова.
- Обезбедите рачунар са опцијама провере правописа / граматике / *cut & paste*.